

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Развитие на селските райони и заетост в Западните Балкани“ (становище по собствена инициатива)

(2011/C 376/05)

Докладчик: г-н **Cveto STANIĆ**

На пленарната си сесия, проведена на 19 и 20 януари 2011 г., Европейският икономически и социален комитет реши, в съответствие с чл. 29, параграф 2 от Правилника за дейността си, да изготви становище по собствена инициатива относно:

„Развитие на селските райони и заетост в Западните Балкани“.

Специализирана секция „Външни отношения“, на която беше възложено да подготви работата на Комитета по този въпрос, прие своето становище на 8 септември 2011 г.

На 474-ата си пленарна сесия, проведена на 21 и 22 септември 2011 г., Европейският икономически и социален комитет прие настоящото становище със 166 гласа „за“, 1 глас „против“ и 4 гласа „въздържал се“.

1. Заключение и препоръки

1.1 Данните за социално-икономическите характеристики на селските райони в ЕС и на страните от Западните Балкани ⁽¹⁾ са непоследователни и несравними, отчасти поради липсата на единно определение за селските райони. По тази причина ЕИСК подкрепя идеята за *хармонизиране на критериите за изготвяне на определение за селските райони* на равнището на ЕС, което да даде възможност за по-добро сравняване на селските райони и на прилаганите политики и мерки.

1.2 Селските райони в Западните Балкани са изправени пред множество структурни и социално-икономически проблеми, на които могат да бъдат намерени решения в рамките на политиката на ЕС за развитие на селските райони, както и в рамките на общата селскостопанска политика (ОСП). ЕИСК настоятелно препоръчва на страните от Западните Балкани да използват опита на ЕС при изготвяне на политиките за развитие на селските райони, като отчитат своите специфични национални проблеми и приоритети.

1.3 Огромни селски райони в Западните Балкани остават обезлюдени, а техните ресурси — неоползотворени, докато в същото време градските центрове отчитат прекомерно струпване на население и икономическа дейност. Тази тенденция оказва отрицателно въздействие в икономическо, социално, териториално и екологично отношение. Във връзка с това трябва да се изготвят и прилагат мерки, съобразени с конкретните територии, които да породят устойчив икономически растеж в тях.

1.4 Селските икономики на Западните Балкани се характеризират с превес на селското стопанство с цел препитание или с полупазарна цел, висок процент на безработица, скрита безработица и незадоволителна мобилност на работната сила. Единствените конкурентни предимства на селските райони са ниската себестойност на труда и висококачествените природни ресурси. На развитието на предприемачеството в селските райони пречат фактори като недостатъчно развитата инфраструктура, липсата на

квалифицирана работна ръка, ограниченият достъп до пазари и финансиране, липсата на инвестиционна подкрепа и ниският предприемачески потенциал.

1.5 Екстензивното селско стопанство продължава да бъде значителна движеща сила на селската икономика и основен източник на заетост в селските райони на Западните Балкани. При все това то трябва да се модернизира и да повиши производителността си, което ще доведе до излишък на работна ръка в селското стопанство. Решението е в диверсификацията на селската икономика с цел да се намалят рисковете за доходите на селските домакинства.

1.6 Политиките за развитие на селските райони, които следва да съдействат за диверсификацията на селските икономики, са все още неефективни и не са приведени в съответствие с политиката на ЕС за развитие. Дори и когато съществуват определени национални политики, политическата нестабилност и честите смени на правителствата пречат за постигане на приемственост и затрудняват прилагането им. В повечето страни са налице фондове за развитие на селските райони, но в сравнение с ЕС те все още разполагат с малко средства.

1.7 Инструментът за предприемаческа помощ за селското стопанство и за развитие на селските райони (IPARD) остава основният източник на финансова помощ в селските райони. Повечето страни изпитват затруднения при приемането на настоящия модел на ЕС за развитие на селските райони поради неговата сложност и високата цена на процедурите за изпълнение. По тази причина ЕС следва да обмисли възможността за опростяване на принципите на IPARD за управление и контрол, както и на неговите процедури, за да спомогне за ефективно използване на наличните средства и инструменти.

1.8 Изглежда, че сред основните фактори, затрудняващи достъпа до IPARD, са неадекватното управление и недостатъчният институционален капацитет на национално и местно равнище, както и ниският капацитет на потенциалните бенефициери. Правителствата се призовават да вложат повече усилия за институционално изграждане и изграждане на капацитет сред потенциалните бенефициери.

⁽¹⁾ Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, бившата югославска република Македония, Косово, съгласно Резолюция 1244/99 на Съвета за сигурност на ООН, Черна гора и Сърбия.

1.9 ЕИСК препоръчва също така по-голяма гъвкавост в използването на предприемаческата помощ за развитие на селските райони, по-специално като се *премахне разграничаването между страните-кандидатки и потенциалните страни-кандидатки* по отношение на достъпа до помощ за селското стопанство и за развитие на селските райони. Тъй като в различните страни положението е различно, следва да се отдава по-голямо значение на извършването на индивидуална оценка на капацитета за управление и за усвояване на средствата.

1.10 За да е по-ефективна борбата срещу *безработицата, бедността и изключването в селските райони*, е необходима по-добра координация между различните политики и разнообразните налични фондове. Регионалната политика може да оказва важна допълнителна подкрепа на политиката за развитие на селските райони, ако двете се съчетават и прилагат по съгласуван начин.

1.11 Националните политики и инструменти, които следва да бъдат укрепени и координирани по-добре, включват:

- *политиките за активно приобщаване*: по-добър достъп до информация и до съвети относно правото на получаване на публични средства за подпомагане;
- *политиките, свързани с пазара на труда*: увеличаване на процента на заетостта и намаляване на различията между регионите може да се постигне чрез увеличаване на активните мерки на пазара на труда;
- *образованието и обучението*: предоставяне на образование на всички равнища, справяне с проблема на ранното напускане на училище и повишаване на уменията и квалификацията на младите хора, предоставяне на обучение, съобразено с потребностите, с което ще се намалят несъответствията между професиите и уменията;
- *политиката за развитие на селските райони*: тъй като мерките по ос 1 вече се прилагат в повечето страни, следва да се отделя повече внимание на мерките по ос 2 и ос 3 ⁽²⁾.

1.12 Гражданското общество не играе важна роля в селските райони поради липсата на предприемачески и организационни умения, демографските проблеми и ниското качество на социалната инфраструктура в сравнение с градовете. Възможно решение е да бъдат създадени мрежи от местни организации на гражданското общество (ОГО), за да бъде обхваната критична маса от население и площ. В това отношение подходът LEADER ⁽³⁾ може да бъде полезен инструмент за подобряване на участието на гражданското общество.

1.13 За да се подобри качеството на живота и да се насърчат младите хора да останат в селските райони, е необходима по-диверсифицирана селска икономика. Инвестирането в селската инфраструктура, поставянето на селското стопанство на основата на знанията и интегрирането му с хранителната промишленост, подобряването на човешкия капитал, наличието на добра среда за предприемачите и подобряването на социалните услуги са основните предизвикателства за постигане на

⁽²⁾ Ос 1 – подобряване на конкурентоспособността на селското стопанство, ос 2 – подкрепа за околната среда и управлението на земята, ос 3 – насърчаване на диверсификацията на икономическите дейности и подобряване на качеството на живота в селските райони, и ос 4 – подходът LEADER.

⁽³⁾ Програма на ЕС, чието име е френският акроним на Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale, означаващ „връзки между дейностите за развитие на селската икономика“.

тази цел. Селският туризъм и екотуризмът, които се осъществяват на базата на културното, историческото и природното наследство, също изглеждат като добра възможност.

2. Въведение и контекст

2.1 Определение на понятието „селски райони“

2.1.1 Едно от затрудненията при работата по тази тема произтича от факта, че на равнището на ЕС няма единно определение за понятието „селски райони“. Отделните страни имат различни официални определения, при които са използвани разнообразни критерии, например гъстотата на населението, икономика със селскостопански профил, отдалеченост, липса на достъп до основни услуги и др. Нерядко, когато се правят сравнения в международен план, се използва определението на ОИСР „степен на селски характер на даден регион“ (rurality). Отскоро страните от Западните Балкани адаптират своите статистики към тази методология.

2.1.2 По този повод ЕИСК подкрепя идеята да се хармонизират критериите за формулиране на определение за селските райони на равнището на ЕС. Това ще позволи да се прави по-добро сравнение и наблюдение на ефективността на различните прилагани мерки и политики.

2.2 Развитие на селските райони в ЕС като важна част от ОСП и от бъдещата реформа на ОСП

2.2.1 Имайки предвид, че почти 60 % от населението на ЕС живее в селски райони, които съставляват 90 % от ЕС, развитието на селските райони е жизненоважна област на политиката на ЕС. Финансирането, отпускано за развитието на селските райони, позволява да се прилага широк кръг от мерки. Съществуващият модел на ЕС се основава на четири оси на политиката, като оставя на държавите-членки и на регионалните правителства достатъчно гъвкавост да адаптират политиките към специфичните си нужди.

2.2.2 Балансираното териториално развитие представлява една от главните цели на бъдещата реформа на ОСП. Във връзка с това ЕИСК е убеден, че ако бъдещите европейски политики за селското стопанство и за развитието на селските райони се ориентират към иновации и конкурентоспособност, те ще могат да създадат нови възможности за бизнес, повече работни места и разнообразяване на източниците на доходи в селските райони ⁽⁴⁾.

2.3 Значимост на политиките за развитие на селските райони за националните икономики на Западните Балкани

2.3.1 Имайки предвид площта на селските райони, процента на населението, живеещо в тях ⁽⁵⁾, и голямото значение на селското стопанство за националните икономики, е ясно, че развитието на селските райони трябва да се превърне в жизненоважна област на политиката в Западните Балкани.

⁽⁴⁾ Становище на ЕИСК ОВ С 132 от 3.5.2011 г., стр. 63., „Бъдещето на ОСП“, вж. параграф 3.3.4.

⁽⁵⁾ Общата площ на страните от Западните Балкани е 264 462 км² (което е равно на 6 % от територията на ЕС). В тях живеят 26,3 милиона души, от които 50 % в селските райони. Средната гъстота на населението (89,2 души на км²) е много по-ниска от тази в ЕС (114,4 души).

2.3.2 Селските райони в Западните Балкани са изправени пред редица специфични структурни и социално-икономически предизвикателства, като ниски нива на доходите, липса на възможности за заетост, влошаващо се качество на живот, процеси на обезлюдяване и т.н., за които може да се търси успешно решение чрез прилагане на подходяща политика за развитие на селските райони, основаваща се на комплексната рамка на ЕС за развитието на селските райони.

3. Някои общи характеристики на селските райони в Западните Балкани — ключови фактори, определящи техния икономически потенциал

3.1 Със своето изключително богатство на растителност и диви животни Западните Балкани са една от най-забележителните части на Европа от гледна точка на биологичното разнообразие. Западните Балкани разполагат с голямо многообразие на естествени обитатели, вариращи от крайбрежни лагуни и влажни зони до средиземноморски гори, планински ливади и пасища, сладководни влажни зони и карстови терени.

3.2 Както спадът в населението, предимно в отдалечените и по-неплодородни територии, така и застаряването му (с изключение на Албания и Косово) оказват силно отрицателно влияние върху пазара на труда в селските райони. Обща тенденция за всичките страни от региона е миграцията от селските райони към градските и крайбрежните райони, както и към други страни. Новодошлите в селските райони са предимно пенсионери или бежанци.

3.3 Неблагоприятната образователна структура, незадоволителното ниво на квалификация и липсата на знания и умения сред икономически активното население представляват сериозен ограничителен фактор за селската икономика за в бъдеще. Пазарът на труда се характеризира със слаба мобилност на работната сила, което води до липса на алтернативи за заетост и на възможности за получаване на доходи.

3.4 Преобладаващата дейност в повечето селски райони продължава да бъде селското стопанство с нискоинтензивно отглеждане на тревопасни животни и земеделие. Делът на хората, заети в селското стопанство, е сред най-високите в сравнение със страните от ЕС.

3.5 Селските домакинства, особено тези с по-малко средства, имат ограничен достъп до селскостопанските пазари, пазарите на труда и финансовите пазари, както и до информация и знания. Оттук намаляват значително и възможностите им да избегнат риска от бедност.

3.6 Сериозен проблем за селските райони са недостатъчната диверсификация на икономическите дейности и доходите и ниският дял на заетостта в частния сектор. Икономическите услуги и социалната инфраструктура са ограничени и недостатъчно развити. Това влияе върху качеството на живота на селското население, както и върху конкурентоспособността и социалната база на селските райони.

4. Селското стопанство продължава да бъде един от най-значителните фактори в селската икономика на Западните Балкани

4.1 Въпреки че от 2000 г. насам делът на селското стопанство в икономиката спада, като цяло той продължава да бъде много по-голям в Западните Балкани, отколкото в ЕС, както по отношение на добавената стойност, така и на заетостта.

4.2 Малък размер и раздробеност са общите характеристики на частното селско стопанство в повечето държави от Западните Балкани, особено на юг. Средното земеделско стопанство варира от 1,2 ха в Албания до под 4 ха в Сърбия. Други фактори, които пречат на развитието на селското стопанство, са: слаборазвитите пазарни структури, недостатъчната инфраструктура, ниският дял в пазарното производство, липсата на знания и умения и непокриването на стандартите за безопасност на храните.

4.3 Селскостопанското производство беше в упадък поради прехода и поради войните, които преживяха някои от страните, но от 2000 г. то бележи увеличение, основно поради инвестициите в производствени технологии. При все това ръстът на производството в повечето страни продължава да е по-нисък, отколкото в периода преди прехода. Независимо от някои недостатъци, повечето страни от Западните Балкани разполагат с доста голям природен потенциал за селско стопанство (относително евтина работна сила, земя и водни ресурси, както и добри климатични и почвени условия за определени продукти, като тютюн, някои плодове и зеленчуци, вино, зърнени култури и месо).

4.4 Освен това в северната част на Балканския полуостров са разположени високопроизводителни селскостопански територии с добре интегрирана икономика (басейните на реките Сава и Дунав, Панонската низина). Този район се характеризира с благоприятни почвени и климатични условия за капиталоемко селскостопанско производство. Освен това в него са налице качествен човешки капитал, развито предприемачество, достатъчно диверсифициран промишлен сектор, както и добре развита инфраструктура.

5. Търсене на отговор на предизвикателството, свързано с развитието на селските райони, отвъд пределите на селското стопанство

5.1 Големият процент работна сила, ангажирана в селското стопанство, не намира пряко отражение в приноса на селското стопанство за БВП. Следователно за в бъдеще селските икономики трябва да са в състояние да усвоят ненужната на селското стопанство работна сила, пренасочвайки я към алтернативни форми на заетост.

5.2 Разкриваните в селските райони промишлени предприятия често са доказвали ефективността си за създаване на нови възможности за заетост и за осигуряване на допълнителни доходи. Освен това опитът от миналото сочи, че инвестирането в земеделските стопанства, модернизацията, обучението и мерките по отношение на околната среда се отразяват положително за увеличаване на заетостта и намаляване на скритата безработица в стопанствата. Сред секторите с голям потенциал за растеж са: преработващата промишленост, продуктите със защитени географски указания, биологично чистите хранителни продукти, селският туризъм, занаятите, изделията от дърво и производството на възобновяема енергия, както и широк кръг здравни и социални услуги.

5.3 За да може селският сектор да се развива по-бързо, е необходимо да се насочат повече и по-подходящи средства към обществените блага и услуги: по-качествени пътища и напоителна инфраструктура, по-добър бизнес климат, както и ефективен трансфер на информация, знания и технологии.

6. Селското стопанство и политиките за развитие на селските райони в светлината на присъединяването към ЕС

6.1 Всички страни в региона хранят големи надежди за присъединяване към ЕС. В този смисъл всички те са изправени пред сходните предизвикателства да преобразят и модернизират своите силно раздробени сектори на селското стопанство и хранителната промишленост, за да обезпечат тяхната конкурентоспособност на пазара на ЕС.

6.2 Според последните доклади на Европейската комисия за напредъка ⁽⁶⁾ в областта на селското стопанство и развитието на селските райони, повечето страни от Западните Балкани трябва да положат допълнителни усилия, за да постигнат по-голяма степен на хармонизация с достиженията на правото на ЕС в областта на селското стопанство и на политиките за развитието на селските райони.

6.3 В сравнение с ЕС, националните средства за подкрепа на селското стопанство в Западните Балкани са все още ограничени. На територията на Западните Балкани се прилагат широк кръг мерки и механизми за подкрепа. През последните години пряката подкрепа за производителите е основният елемент, характеризиращ бюджетните трансфери за селското стопанство.

6.4 Финансова помощ от ЕС

6.4.1 Инструментът за предприемаческа подкрепа за селското стопанство и развитието на селските райони - IPARD ⁽⁷⁾, представлява петият компонент на Инструмента за предприемаческа помощ (ИПП) - по-всеобхватния инструмент на ЕС, с който се подготвя и подкрепя разширяването. Само страните със статут на кандидатки имат право на средства от IPARD (Хърватия, бившата югославска република Македония, Черна гора и Турция).

6.4.2 ЕИСК би искал да привлече вниманието върху специфичните препятствия, които Западните Балкани срещат в използването на предприемаческата помощ за развитие на селските райони. Инвестиционните мерки в рамките на IPARD са трудни за прилагане, тъй като изискват наличието на завършени местни структури за прилагане и контрол (управлението и собствеността върху IPARD са напълно децентрализирани, като институциите на ЕС извършват само *ex post* контрол). Това води до висок процент на отхвърляне на проекти и до необходимост от значителни инвестиции в подготовителния етап, както от държавата, така и от потенциалните бенефициери.

6.4.3 Принципите и процедурите на IPARD за управление и контрол могат да бъдат опростени, за да се насърчат страните от Западните Балкани да използват по-удачно мерките, които оказват пряко въздействие върху развитието на селските им райони, като подобряването на селската инфраструктура, диверсификацията на икономическите дейности и обучението (ос 3 от IPARD).

⁽⁶⁾ Доклади за напредъка, изготвени от Европейската комисия, ноември 2010 г. http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/reports_nov_2010_en.htm

⁽⁷⁾ Инструментът за предприемаческа помощ за развитието на селските райони (IPARD) включва 9 мерки по 3 приоритетни оси: 1 – Подобряване на пазарната ефективност и прилагане на стандартите на ЕС, 2 – Подготвителни действия за прилагане на агроеконотични мерки и на LEADER, 3 – Развитие на селската икономика, като заделените средства за периода 2007-2013 г. възлизат приблизително на 1 милиард евро; общата сума на средствата по Инструмента за предприемаческа помощ (IPA) надвишава 10 милиарда евро за периода 2007-2013 г.

6.4.4 Важни причини за бавното усвояване на средствата по фондовете на ЕС са и *недостатъчният административен капацитет и липсата на подходящи институции* на национално и по-специално на местно равнище, което пречи на общия капацитет за усвояване на средствата по предприемаческите фондове. Липсата на задоволителни услуги от общ характер (получаване на разрешителни за строеж, поземлен регистър, незадоволителни фитосанитарни и ветеринарни услуги, и т.н.), бе сред причините за слабия успех на последните търгове за възлагане на проекти за развитие на селските райони.

6.4.5 Изглежда, че допълнителна пречка за по-доброто използване на средствата от ЕС е *ниският капацитет на потенциалните бенефициери*. Това може да бъде преодоляно чрез разработване на по-ефективни услуги за консултации и съвети.

6.4.6 Ситуацията е различна в отделните страни и не винаги е свързана с напредъка по отношение на присъединяването или кандидатския статут. По този повод ЕИСК би препоръчал по-голяма гъвкавост в използването на предприемаческата помощ за развитие на селските райони, по-специално като се *премахне разграничаването между страните-кандидатки и потенциалните страни-кандидатки по отношение на достъпа до потоци* и се създаде възможност за отдаване на по-голямо значение на индивидуалната оценка на капацитета за управление и за усвояване на средства на отделните страни.

7. Пазари на труда в селските райони в Западните Балкани

7.1 Пазарите на труда в селските райони в повечето страни от Западните Балкани притежават следните общи характеристики:

- най-голямо присъствие в заетостта имат селскостопанските работници, а дялът на работещите в сектора на услугите и на самонаетите (с изключение на селското стопанство) е доста под средното равнище;
- много често почасовата и сезонната работа са единствените източници на доходи за по-голямата част от селското население;
- неблагоприятната образователна структура и липсата на умения и знания са резултат от застаряването на населението и на увеличаващия се брой преждевременно напускащи училището деца;
- липсата на възможности за заетост извън пределите на селското стопанство води до силна зависимост от сезонната заетост и до скрита безработица;
- групите на младите хора, жените, възрастните хора, етническите малцинства (ромите) и бежанците от военните конфликти са най-силно изложени на опасност от изключване от пазара на труда. Някои от тези категории не винаги биват регистрирани като безработни („скрита безработица“);
- работниците в селските райони рядко участват в различните програми за заетост, предлагани от правителствата. Необходима е по-добра работа за популяризиране на тези програми и за даване на подходящи разяснения във връзка с тях.

8. Стратегии и политики, свързани с развитието на селските райони и заетостта

8.1 Основните характеристики на действащите национални политики по отношение на селските райони са: ниско политическо съзнание, слабо разбиране на концепцията на ЕС за развитие на селските райони - няма цялостен подход и структури за програмиране, липсва вертикална и хоризонтална координация на политиките, а междуведомственото сътрудничество в областта на развитието на селските райони е слабо.

8.2 В националните политики за развитие на селските райони не е отдадено достатъчно внимание на определени основни проблеми и възможности за развитие: няма достатъчно стимули за земеделските стопанства, прилагачи биологично чисти практики, за генетичните ресурси, горското стопанство, туризма и т.н. Освен това не се отдава внимание на районите в по-неблагоприятно положение и на полупазарното селско стопанство.

8.3 Политиките за развитие на селските райони в комбинация с регионалните политики и подходящи секторни оперативни програми могат да окажат значителен принос за подобряване на заетостта и социалното приобщаване в селските райони. Добрата регионална политика може да осигури важна допълнителна подкрепа, насочена към укрепване на по-бедните селски райони.

8.4 В сравнение с ЕС, националната регионална политика на повечето страни е дори още по-назад от политиката за развитие на селските райони. Затова е необходимо да има по-последователен подход и по-добра координация между политиките и наличните средства, за да могат да се комбинират различните ресурси (средствата по националните фондове, фондовете на ЕС, донорските фондове).

8.5 Поради политическата нестабилност и честата смяна на правителствата, голямата част от страните в региона се сблъскват с липса на последователност в прилагането на различни политики и мерки за развитие на селските райони.

9. Ролята на организациите на гражданското общество (ОГО) в развитието на селските райони

9.1 В становището на ЕИСК относно „Гражданското общество в селските райони“⁽⁸⁾ се изтъкват няколко проблема и предизвикателства пред развитието на организациите на гражданското общество в селските райони, особено в новите държави-членки. Тези предизвикателства включват пречките пред достъпа до знания и информация, липсата на предприемачески умения, демографските проблеми и по-ниското качество на социалната инфраструктура в сравнение с градовете.

9.2 Въпросите, свързани със статута и ролята на гражданското общество в Западните Балкани, както и предизвикателствата пред него, са разгледани в редица становища на ЕИСК⁽⁹⁾. Въпреки че

в отделните страни някои въпроси, свързани със законодателството, публичното финансиране и фискалния статут на ОГО, равнището на гражданския и социалния диалог, стоят по специфичен начин, в региона и по-специално в селските райони има някои общи положения:

- по принцип няма силна традиция на гражданското общество;
- в повечето случаи публичното финансиране за ОГО не достига и е недостатъчно прозрачно;
- от ЕС е отпусната нова техническа помощ за ОГО от Западните Балкани⁽¹⁰⁾, но тя все още не е довела до желаните резултати;
- като цяло има нужда от изграждане на капацитет и развиване на специфични знания и умения в различни области;
- властите на местно и регионално равнище проявяват принципно неразбиране на предимствата на работата в партньорство с гражданското общество;
- различията между града и селото: тъй като повечето ОГО са съсредоточени в столицата или в два или три други града, хората от селата не са запознати с ролята на гражданското общество и неговите дейности;
- болшинството от ОГО, включително и организациите на земеделските производители, са фрагментирани и вместо да си сътрудничат, се конкурират по взаимно неизгоден начин. Това им пречи да създават силни групи, чрез които да оказват влияние.

9.3 Сред традиционните форми на ОГО в селските райони на страните от Западните Балкани са религиозните групи и сдруженията на националните малцинства, пожарникарските, ловните и риболовните дружества, както и културните или художествените организации, спортните клубове, сдруженията на жените и други подобни структури. Въпреки че тяхното географско разпределение е неравномерно, религиозните и етническите малцинствени групи са най-добре организирани и добре защитават своите интереси.

9.4 Възможността за по-активно участие на тези организации в програмите за запазване на нематериалното културно наследство и околната среда не винаги се отчита достатъчно от отговорните за вземането на решенията. Тяхното влияние върху инициативите за развитие е незначително и не надхвърля тесните граници на местната общност (село). На по-високо ниво не съществуват мрежови контакти.

9.5 По линия на донорските проекти бяха създадени нови форми на организации на гражданското общество, които извършваха предимно трансфер на информация и знания в областта на политиката на присъединяване, селското стопанство, околната среда, защитата на правата на човека и други сходни области. Намалването на донорските средства предизвика закриване на много от тези организации.

⁽⁸⁾ Становище на ЕИСК ОВ С 175, 28.7.2009 г., стр. 37, „Гражданското общество в селските райони“.

⁽⁹⁾ Становища, ОВ С 18, 19.01.2011 г., стр. 11, ОВ С 317, 23.12.2009 г., стр. 15, ОВ С 224, 30.8.2008 г., стр. 130, ОВ С 204, 9.8.2008 г., стр. 120, ОВ С 27, 03.02.2009 г., стр. 140, ОВ С 44, 16.02.2008 г., стр. 121.

⁽¹⁰⁾ Механизъмът за гражданското общество.

9.6 Ролята на организациите на земеделските производители: по време на прехода старата система на кооперацииите от епохата на социализма в общи линии се разпада. По-късно много донорски проекти, насочени главно към модернизация на селскостопанското производство, облагодетелстваха и дори обуславяха процесите на сдружаване на земеделските производители. В момента реалното въздействие на различни сдружения на земеделците и производителите върху политиките за селското стопанство и за развитието на селските райони е относително ниско. Повечето от тях обаче играят важна роля в трансфера на знания, предлагането на различни консултантски услуги и популяризирането на селскостопанските продукти.

9.7 Подходът на инструмента LEADER към развитието на селските райони показва как изграждането на мрежи и насърчаването на диалога на местно равнище могат да допринесат за подобряване на участието на гражданското общество в подготовката и прилагането на местни стратегии за развитие. Този подход на партньорство е на принципа „отдолу-нагоре“ и включва различни местни заинтересовани страни. Той дава окуражаващи резултати в много страни от ЕС и се разглежда като полезен инструмент за насърчаване на заетостта в селските райони.

10. Въпроси, които трябва да бъдат разрешени, с оглед постигане на по-диверсифицирана селска икономика

10.1 Селско стопанство, което се характеризира с разнообразие на дейностите и се основава на знания

10.1.1 Интензификацията и технологичните подобрения в селското стопанство откриват нови възможности за работа в различни съпътстващи дейности като транспорт, опаковане, съоръжения за съхранение, продажби и сервиз на механично оборудване, контрол на качеството и т.н.

10.1.2 Внасянето на разнообразие в рамките на селскостопанския сектор в посока на извличане на добавена стойност от земеделските продукти (биологично земеделие, качество на храните и месопроизводство, продукти със статут на защитени географски указания, домашно обработени традиционни храни и т.н.), може също да донесе нови възможности за бъдещо развитие и за намаляване на скритата безработица.

10.2 Инвестиции в селската инфраструктура

Качествената инфраструктура, като пътища, вода, електроенергия, информационни и телекомуникационни услуги, може да стимулира развитието както на земеделските, така и на неземеделските предприятия. В същото време качествената инфраструктура подобрява стандарта на живот в селските домакинства, като увеличава мобилността, достъпа до социални услуги и до здравеопазване и образование.

10.3 Подобряване на човешкия капитал

Наличието на по-образована и адаптивна селска работна сила ще осигури повече шансове за намиране на работа извън селскостопанския сектор. Особено важно е да се осигури съответствие на програмите за професионално обучение с нуждите на програмите за разнообразяване на дейностите в селските райони. От голямо

значение са програмите за обучение през целия живот, за преквалификация и за укрепване на управленските знания и умения.

10.4 Създаване на добра среда за бизнеса

10.4.1 Насърчаването на предприемачеството и по-бързото разкриване на малки и средни предприятия (МСП) в селските райони ще спомогне за диверсифициране на икономическите дейности и за предотвратяване на напускането на младите хора. Непривлекателните данъчни системи, неефективните процедури за регистриране на стопанска дейност, ведно с лошата инфраструктура и липсата на образовани млади хора са все фактори, които създават пречки за нови инвестиции и нови предприятия.

10.4.2 Достъпът до кредитни инструменти, съобразени с потребностите на хората от селските райони, продължава да бъде специфичен проблем. Необходимо е да се насърчават банките и другите финансови институции да улесняват отпускането на заеми за селското стопанство. Това е важно и във връзка с правилата за съфинансиране на средствата по IPARD.

10.5 Изграждане на ефективни услуги за консултации и съвети

Необходимо е услугите за консултации и съвети да не се свеждат само до предоставянето на технически съвети на земеделските стопани, а да се ориентират към по-иновативен трансфер на знания и информация, съобразен с търсенето. Съвременните консултантски услуги следва да отговарят на потребностите на по-широк кръг селско население (потребители, предприемачи, земеделски стопани, бедни хора и т.н.) и да помагат на селското население да възприеме принципите и правилата на новите политики.

10.6 Възраждане на кооперациите чрез подобряване на институционалната рамка и укрепване на техните човешки ресурси и на подполагащите ги програми

Кооперациите са традиционни организации на селското общество, притежаващи потенциала да играят важна роля в развитието на социалния капитал в селските райони. Те могат да създават нови възможности за работа, да носят допълнителни доходи и да дават възможност на хората да участват активно в развитието на техните общности.

Развитието на **социални предприятия** също може да създаде възможности за нови работни места, особено за жените и младите хора, които са най-уязвимите групи.

10.7 Насърчаване на подходите на принципа „отдолу-нагоре“ (като програмата LEADER)

Необходими са по-добри контакти и координация между различните действащи лица в селските райони, както във вертикално отношение (държавни органи на различни нива - национално, регионално и местно), така и в хоризонтално отношение (предприемачи, професионални сдружения, земеделски стопани и др.). Политиките за местно развитие следва да се изпълняват с по-голяма координация между съответните институции и вземането на решенията следва да става на принципа „отдолу-нагоре“.

10.8 Туризм и селски туризм

10.8.1 Развитие на селския туризм е сериозно предизвикателство за селските райони. Регионът на Западните Балкани предлага добре запазено природно и културно-историческо наследство, заедно с качество на храните и относителна близост до туристическите пазари на ЕС. Екотуризмът и новите тенденции на устойчиво развитие, популяризирането на здравословните условия и начин на живот (включително на „зелените продукти“ и биологично чистите храни, като говеждо месо, лечебни растения, горски плодове, гъби и т.н.), се вписват перфектно в богатото културно и природно наследство на региона.

10.8.2 Въпреки това съвременните активни привърженици на селския туризм търсят висококачествени услуги, комфортни условия за настаняване, както и различни развлекателни и културни дейности. Пред развитието на селския туризм все още има редица пречки: лоша инфраструктура, недоразвити марки на регионалните продукти (сувенири), нисък капацитет

и ниско качество по отношение на настаняването, незадоволително обозначаване на туристическите атракции, липса на управление на туристическите дестинации и т.н.

10.9 **Трансграничните проекти** също могат да бъдат полезно средство за бъдещото по-добро използване на местните възможности за развитие (обща пътна инфраструктура, енергийни мрежи, туристически съоръжения, местни марки и т.н.).

10.10 *Възобновяемата енергия - потенциален източник на заетост и доходи*

Повечето от новите съоръжения за възобновяема енергия ще бъдат разположени в селските райони. Такива са съоръженията за обработка на енергийни култури, за добив на биогаз, за производство на биогорива, на пелети/брикети, за добив на електроенергия от вятър и т.н. Тези съоръжения не само ще се изградят, но ще се нуждаят и от поддръжка и обслужване през целия им експлоатационен период, с което ще се осигурят допълнителна заетост и доходи.

Брюксел, 21 септември 2011 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Staffan NILSSON
